

3-казус

2020 йил 22 июль куни соат тахминан 15:00 ларда А. исмли шахс Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани Неъмат кўчаси 3 «А» -уйда, ушбу уйни қурилишида ўзи билан бирга ишлаётган Р. билан ўрталарида келиб чиққан ўзаро жанжал оқибатида, ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берган. Етказилган тан жароҳати натижасида Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган.

А. исмли шахс томонидан содир қилинган қилмиш таркибини таҳлил қилинг, жиноятни тамом бўлиш вақтини ҳамда жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини аниқланг. Содир этилган қилмишни квалификация қилинг. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинланг. Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қилинг.

Ушбу казусга ечим топиш учун ундаги берилган саволларга бирма-бир тўхталиб казусга ечим топиб кўрамиз.

1. Биринчи навбатда А. исмли шахс томонидан содир қилинган қилмиш таркибини таҳлил қилиб оламиз.
2. Кейинги навбатда жиноятни тамом бўлиш вақтини ва жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини аниқлаймиз.
3. Содир этилган қилмишни квалификация қилиб оламиз.
4. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинлаш ва жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қиламиз.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясининг 7-боби
Фуқароларнинг шахсий ҳуқуқ ва эркинликларига бағишланган бўлиб,
жумладан 24-моддасида

“Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир” деб белгиланган.

Бизнинг Ўзбекистон Республикамизда инсон қадриятлари олий қадрият деб ҳисобланади. Шундай экан фуқароларнинг яшаш ҳуқуқига аралашишига, ҳаётига суиқасд қилинишига қонунан йўл қўйилмайди.

Мен, ушбу казусни қуйидагича изохлайман.

Казусда келтирилган вазиятда ҳақиқатдан ҳам жиноят аломатлари бор ёки йўқлигини аниқлаштириб оламиз.

Бунинг учун казусда келтириб ўтилган вазиятдаги жиноят таркибини аниқлаб оладиган малумотларни билиб олишимиз керак. Масалан, ушбу казусда қасддан одам ўлдириш жиноятининг объекти ўзга шахснинг ҳаёти ҳисобланиб, қонунда ҳар қандай шахснинг ҳаётини, унинг ёшидан, жисмоний ҳолатидан, ирқидан, миллатидан, тилидан қатъи назар, бир хилда ҳимоя этилиши қатъий белгиланган. Бу ҳаётда ҳар қандай ёшдаги, ирқдаги, диндаги шахсларни ҳаётдан ҳуқуққа ҳилоф равишда маҳрум этиш одам ўлдириш деб ҳисобланади. Казусдаги вазиятда объект Р. исмли шахс ҳаёти ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг объектив томони ўзга шахсни ҳуқуққа ҳилоф равишда ҳаётдан маҳрум қилинишидир. Одам ўлдириш жинояти эҳтиётсизлик оқибатида ёки қасддан, ҳаракат, ёки ҳаракатсизлик оқибатида амалга оширилиши мумкин. билан ҳам, ҳаракатсизлик орқали ҳам содир этилиши мумкин. Бу ҳолатлар одам ўлдириш усули жиноятни квалификация қилинишига таъсир кўрсатмайди.

Одам ўлдириш жинояти моддий таркибли жиноят ҳисобланиб, Жиноят Кодексининг махсус қисмида биринчи бўлим, шахсга қарши жиноятлар, биринчи боб ҳаётга қарши жиноятлар учун жазо муқаррарлиги кўрсатилган.

Қасддан одам ўлдириш жинояти объектив томонининг зарурий белгиси айбдорнинг содир этган қилмиши (ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги) билан жабрланувчининг келиб чиққан ўлими ўртасида сабабий боғланиш мавжудлиги билан белгиланади. А. исмли шахс томонидан Р. исмли шахснинг ҳаётига ҳавф солувчи ҳаракатни амалга оширганлиги (ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берганлиги) ҳаёт учун ҳавфли бўлган усулда ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этганлиги ушбу вазиятда жиноятнинг объектив томони ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъекти жиноят кодексининг 97-моддаси биринчи қисмида кўрсатилганидек, жиноятни содир қилган 14 ёшга тўлган ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади. Субъекти эса ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этган А. исмли ақли расо шахс ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъектив томони айбнинг қасд шакли билан, мотив мақсади билан тавсифланади. Қасддан одам ўлдириш жинояти ҳам тўғри, ҳам эгри қасд билан содир этилади. Қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этаётганда айбдор жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш қасди билан ҳаракат қилади, қилмишнинг ижтимоий хавфли оқибатларини англаб етади, ўлим юз беришини истайди тўғри қасд ёки бунга онгли равишда йўл қўйиб беради эгри қасд субъектив томондан эса ўзаро жанжал оқибатида қасддан жиноятни содир этганлиги.

Қонунда кўрсатилганидек, одам ўлдириш моддий таркибли жиноят ҳисобланиб, инсон организмида қайта тикланмайдиган ўзгаришлар, яъни инсон вафот этган вақтдан бошлаб жиноят тугалланган ҳисобланади. Моддий таркибли жиноятларда содир этилган қилмишнинг оқибатлари бу қилмишларни охирига етказилган жиноят сифатида квалификация қилинишига олиб келади. Ижтимоий хавфли оқибат натижасини қуйдагиларда кўриш мумкин. Жиноий оқибатнинг келиб чиқиши билан жиноят таркиби тугалланади. Казусда жиноятнинг тамом бўлиш вақти Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига етказилган тан жароҳати натижасида Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган вақти ҳисобланади.

Ушбу жиноятнинг ижтимоий хавфлилиқ даражаси қасддан одам ўлдирилганлиги ҳисобланиб, Жиноят кодексининг 97 - моддаси биринчи қисмига кўра ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш жазоси билан жазоланади. ЖКнинг 15-моддасида жиноятларни таснифланиши белгиланган бўлиб, казусдаги жиноят ўта оғир жиноятлар турқимиға кириб, қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатға озодликдан маҳрум қилиш ёҳуд умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси назарда тутилган жиноятлар кириши кўрсатилган. Ушбу жиноят, жиноятнинг ижтимоий хавфлилиқ даражаси ўта оғир жиноят ҳисобланади.

Ушбу вазиятда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришға оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 5 бандида агар қилмишда жиноят кодекси 97-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган квалификация белгилари, шунингдек, жиноят кодекснинг 98–101-моддаларида назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаса, масалан, қотиллик безорилик туйғулари билан эмас, балки ўзаро жанжал ёки уришиш натижасида, рашк туфайли, ўч олиш, ҳасад, адоват, нафрат оқибатида содир этилган бўлса, қасддан одам ўлдириш жинояти жиноят кодексининг 97-моддаси биринчи қисми билан квалификация қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданға қасддан шикаст этказишға оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 19 бандида асосан жабрланувчи баданиға унинг ўлишиға сабаб бўлган оғир шикаст етказилиши, фақат айбдорда оғир шикаст етказишға нисбатан қасд ва ўлим келиб чиқиши тариқасидаги оқибатға нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб мавжуд

бўлгандагина ЖК 104-моддаси учинчи қисмининг “д” банди билан квалификация қилинади. Бунда, қилмишни шу тақлид квалификация қилиш учун баданга етказилган оғир шикаст билан келиб чиққан ўлим ўртасидаги сабабларни ўзаро боғлиқлигини аниқланиши шарт. Содир этилган ўлимга нисбатан эҳтиётсизлик оқибатида содир этилган айб, жумладан айбдор томонидан ўлдириб қўйиш эҳтимоли англанданлигидан далолат бермайдиган усул ёки қурол билан ёхуд ҳаётини муҳим бўлмаган органларига етказилганлигида ва шунга ўхшаш бошқа ҳолатларда намоён бўлиши мумкин.

Казусдаги Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган. Юқоридагиларга асосан ушбу вазиятни жиноят кодексининг 97 моддаси биринчи қисмида назарда тутилган жиноятни содир этилган деб ҳисоблашимиз мумкин.

Қонунда белгиланган тартибда жиноят содир этишда айбли деб топилган шахс жазога тортилади. Суд жиноят кодекс махсус қисмининг жиноят содир этганлик учун жавобгарлик назарда тутилган моддасида белгиланган доирада умумий қисмининг қоидаларига мувофиқ жазо тайинлайди. Суд жазо тайинлашда содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасини, қилмишнинг сабабини, етказилган зарарнинг хусусияти ва миқдорини, айбдорнинг шахсини ҳамда ЖКнинг 55- моддасига асосан жазони енгиллаштирувчи ва ЖКнинг 56-моддасига асосан оғирлаштирувчи ҳолатларни ҳисобга олади.

Уришиш ёки муштлашиш вақтида одам ўлдирилганда қилмишни кучли руҳий хаяжонланиш ҳолатида ёки зарурий мудофа чегараларидан четга чиққан ҳолатида ёки эҳтиётсизлик оқибатида қасддан одам ўлдиришдагидек жавобгарликни енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлса, уришиш ёки муштлашиш вақтида одам ўлдириш Жиноят кодексининг 98, 100, 102-моддаларининг бирортаси билан квалификация қилиниши лозим.

Суд томонидан жазони манзилли калонияларда ўташи тайинланган маҳкум сақлаш режимини ашаддий бузувчи деб топилган тақдирда, суд уни жазонинг ўталмаган қисми муддатига умумий тартибли калонияга ўтказди. Тайинланган жазодан муддатидан илгари озод, шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масаласида ўта оғир жинояти учун, шунингдек жазодан муддатидан илгари озод қилинган ёки жазоси енгилроғи билан алмаштирилган шахс жазонинг ўталмаган қисми мобайнида қасддан янги жиноят содир этганлик учун ҳукм қилинган бўлса, суд тайинланган жазо муддатининг камида учдан икки қисмини ҳақиқатда ўтаб бўлганидан кейин қўлланилиши мумкин.

Ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш назарда тутилган жиноятлар қиради. Ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёки олий жазо, яъни умрбод қамоқ жазоси назарда тутилган жиноятлар қиради. Содир этилган жиноятга кўра озодликдан маҳрум

қилиш жазоси тайинланиши керак. Озодликдан маҳрум қилиш маҳкумни жамиятдан ажратиб жазони ижро этиш колониясига жойлаштиришдан иборатдир. Озодликдан маҳрум қилиш бир ойдан бошлаб умрбод қамоқ жазоси муддатигача тайинланиши белгиланган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси
2. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодекси
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданга қасддан шикаст этказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори
5. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексига шархлар
6. Лех.уз сайти